

HOẠT ĐỘNG KHOA HỌC THỐNG KÊ TỪ 1976 ĐẾN 2006⁽¹⁾

Tăng Văn Khiên^(*)

Ngày 3 tháng 1 năm 1976 Tổng cục trưởng Tổng cục Thống kê đã có Quyết định số 02/TCTK-TCCB thành lập Viện Nghiên cứu Khoa học Thống kê và Thông tin Kinh tế nay là Viện Nghiên cứu Khoa học Thống kê (viết gọn là Viện Khoa học Thống kê).

Được sự quan tâm và chỉ đạo trực tiếp của Lãnh đạo Tổng cục Thống kê, sự hỗ trợ và tạo điều kiện của Bộ Khoa học và Công nghệ, sự hợp tác thường xuyên của các đơn vị trong Tổng cục, các cục thống kê tỉnh, thành phố, trực thuộc trung ương Khoa Thống kê - trường Đại học Kinh tế Quốc dân và các trường cao đẳng, trung học thống kê, đặc biệt sự cố gắng nỗ lực phấn đấu của toàn thể cán bộ Viện qua các thế hệ, đến nay Viện Khoa học Thống kê đã trở thành Viện nghiên cứu đầu ngành Thống kê, nằm trong mạng lưới các viện và trung tâm nghiên cứu nhà nước được chú trọng đầu tư chiều sâu cho công tác nghiên cứu triển khai.

Với chức năng chủ yếu nhất là nghiên cứu khoa học, trong 30 năm qua (1976-2005), Viện Khoa học Thống kê đã tổ chức triển khai nghiên cứu trên 250 đề tài khoa học; trong đó có 4 đề tài cấp Nhà nước, trên 100 đề tài cấp Tổng cục và còn lại là đề tài cấp cơ sở.

Bốn đề tài cấp nhà nước là: “Từng bước hoàn thiện và hiện đại hoá hệ thống thông tin thống kê nước ta đến năm 2000”,

“Nghiên cứu cơ sở lý luận và thực tiễn để cải tiến hệ thống hạch toán thống kê nhằm đáp ứng những yêu cầu thông tin cho công tác quản lý kinh tế”, “Nghiên cứu phân tích đánh giá và dự báo mức sống dân cư đến năm 2000” và “Nghiên cứu ứng dụng tin học vào phân hệ thông tin thống kê công nghiệp”.

Song song với hoạt động nghiên cứu, Viện đã tổ chức thành công 4 hội nghị khoa học thống kê toàn quốc vào các năm 1980, 1986, 1997 và 2001 nhằm phổ biến kết quả và kinh nghiệm nghiên cứu rộng rãi trong toàn ngành.

Những năm đầu mới thành lập, cơ sở vật chất và kinh nghiệm nghiên cứu của cán bộ thống kê còn hạn chế, song Viện KHTK đã bám sát phương hướng nhiệm vụ công tác của ngành, gắn nghiên cứu khoa học với công tác phương pháp chế độ thống kê để xây dựng và tổ chức triển khai các đề tài khoa học có nội dung phù hợp với yêu cầu của công tác thống kê theo cơ chế kế hoạch hoá tập trung. Mười năm đầu (1976-1985), Viện Khoa học Thống kê đã triển khai nghiên cứu trên 30 đề tài khoa học. Nội dung nghiên cứu chú trọng vào công tác hạch toán ở cơ sở, thống kê cấp huyện, làm sáng tỏ cả lý luận lẫn thực tiễn về phân tích thống kê, cải tiến phương pháp điều tra ở một số lĩnh vực như: Điều

(1) Một số nội dung từ báo cáo "30 năm xây dựng và phát triển Viện Khoa học Thống kê"

(*) Phó giáo sư, tiến sĩ, Viện trưởng Viện Khoa học Thống kê

tra chăn nuôi, điều tra năng suất lúa, điều tra thu nhập của dân cư,...

Bước sang thời kỳ đổi mới, hoạt động nghiên cứu khoa học thống kê đã bám sát yêu cầu đổi mới toàn diện công tác thống kê, bao gồm: Đổi mới nội dung, phương pháp và hệ thống tổ chức của ngành để xây dựng nội dung nghiên cứu khoa học.

Từ năm 1986 đến 1995 ngoài các đề tài khoa học cấp nhà nước, Viện KHTK cùng với các đơn vị trong Tổng cục và các ngành có liên quan tổ chức nghiên cứu trên 70 đề tài cấp tổng cục và cơ sở, với trọng tâm là nghiên cứu Hệ thống Tài khoản quốc gia (SNA) thay thế Hệ thống bảng cân đối kinh tế quốc dân (MPS), đồng thời từng bước cải tiến và hoàn thiện các hệ thống chỉ tiêu thống kê theo từng chuyên ngành và theo từng lĩnh vực, theo hướng chủ yếu là giảm bớt các chỉ tiêu tác nghiệp, nhất là các chỉ tiêu hiện vật, tăng thêm nhiều chỉ tiêu thống kê xã hội, môi trường và đặc biệt quan tâm đến các chỉ tiêu về giá trị, các chỉ tiêu chất lượng phản ánh chiều sâu của quá trình sản xuất kinh doanh. Đã nghiên cứu xây dựng và hoàn thiện hàng loạt các bảng danh mục nhằm đáp ứng được yêu cầu sử dụng trong nước và so sánh quốc tế.

Các đề tài nghiên cứu về phương pháp luận thống kê được chú ý tập trung nghiên cứu như: Phương pháp tính các chỉ tiêu thống kê tổng hợp; phương pháp tính chỉ số giá; phương pháp đánh giá giàu nghèo, phương pháp tính toán các chỉ tiêu thống kê so sánh quốc tế,...

Một số đề tài đã đi vào hướng nghiên cứu ứng dụng công nghệ thông tin trong công tác thống kê đó là: ứng dụng tin học trong thống kê công nghiệp; ứng dụng phần

mềm SPSS và các chương trình khác trong xử lý và phân tích số liệu thống kê; quản lý, khai thác và tìm kiếm lưu trữ tài liệu phục vụ quản lý khoa học,...

Trong thời kỳ này, Viện KHTK đã thực hiện đổi mới hoạt động, gắn công tác nghiên cứu khoa học với điều tra thu thập số liệu và triển khai các hoạt động thực tế như: Điều tra chọn mẫu xã hội học ở Lạng Sơn (1992); điều tra nhận thức thái độ và hành vi kế hoạch hoá gia đình (1993); điều tra nguyên nhân bỏ học của học sinh phổ thông (1994); điều tra tiềm lực khoa học công nghệ (1995),v.v...

Nhiều kết quả nghiên cứu khoa học từng bước được đưa vào ứng dụng, đặc biệt là kết quả điều tra tiềm lực KHCN đã phục vụ kịp thời cho Hội nghị Trung ương 2 khoá VIII của Đảng. Nhiều đề tài nghiên cứu xây dựng các bảng danh mục đã ứng dụng trong công tác quản lý và trong tổng hợp số liệu thống kê. Các đề tài nghiên cứu của các Vụ nghiệp vụ như: Hệ thống Tài khoản Quốc gia, Công nghiệp, Thương mại, Nông nghiệp, Xây dựng cơ bản,... đã góp phần cải tiến phương pháp điều tra cũng như hoàn thiện chế độ báo cáo thống kê của các nghiệp vụ trong quá trình đổi mới công tác thống kê.

Thời kỳ 1996-2005 ngành Thống kê tiếp tục thực hiện sự nghiệp đổi mới, để có được thông tin ngày càng phong phú và phục vụ có hiệu quả cho yêu cầu quản lý của Nhà nước, yêu cầu sử dụng của nhiều đối tượng khác nhau trong điều kiện đầy mạnh kinh tế thị trường tăng cường hợp tác quốc tế.

Thực tế trên đây đòi hỏi nhiệm vụ nghiên cứu khoa học thống kê là phải tiếp

tục nghiên cứu hoàn thiện hệ thống chỉ tiêu thống kê, tiến tới xây dựng hệ thống chỉ tiêu thống kê quốc gia, chuẩn hoá nội dung thông tin thống kê, chuẩn hoá các phương pháp tính toán, cũng như các bảng phân loại; tiếp tục cải tiến phương pháp thu thập số liệu thống kê, theo hướng tinh giảm chế độ báo cáo thống kê định kỳ đẩy mạnh điều tra chọn mẫu, sắp xếp lại các cuộc điều tra thống kê trên cơ sở xây dựng chương trình điều tra thống kê quốc gia; nghiên cứu đưa vào áp dụng các chỉ tiêu thống kê tổng hợp, các chỉ tiêu phản ánh chất lượng hiệu quả, các chỉ tiêu đánh giá chất lượng tăng trưởng kinh tế và phát triển bền vững,...; từng bước chuyển tải những yêu cầu của Luật Thống kê, những nội dung của Định hướng phát triển Thống kê Việt Nam đến năm 2010 vào thực tế sinh động của công tác thống kê.

Với tinh thần trên, từ năm 1996 đến năm 2004, Viện KHTK cùng với các đơn vị trong Tổng cục đã tổ chức triển khai nghiên cứu, trên 140 đề tài khoa học, trong đó có trên 50 đề tài cấp Tổng cục. Đặc điểm nổi bật của công tác nghiên cứu khoa học thống kê trong thời kỳ này là:

- Các đề tài khoa học đã bám sát yêu cầu đòi hỏi thực tế của công tác thống kê, thể hiện ở chỗ nội dung và chương trình nghiên cứu của đề tài được thực hiện đan xen với quá trình triển khai nghiệp vụ hoặc một số kết quả nghiên cứu đã được lựa chọn để từng bước thể chế hoá thành các tài liệu hướng dẫn nghiệp vụ như: Nghiên cứu xây dựng phương pháp cập nhật cơ sở dữ liệu doanh nghiệp; xây dựng hệ thống chỉ tiêu thống kê quốc gia; nghiên cứu phương pháp đánh giá nghèo khổ; nghiên cứu cải tiến phương pháp thu thập thông tin thống kê hàng tháng, v.v....

- Các kết quả nghiên cứu khoa học từng bước đã được giới thiệu và phổ biến đến đông đảo người sử dụng, nhiều đề tài được lựa chọn để hệ thống trong các cuốn kỷ yếu khoa học hoặc biên soạn thành sách như: Vận dụng hệ thống chỉ số giá thay cho bảng giá cố định; Một số vấn đề về phương pháp luận thống kê; Tính toán tốc độ tăng năng suất các nhân tố tổng hợp ở Việt Nam; Tổ chức và hoàn thiện từng bước hệ thống thông tin thương mại quốc tế về dịch vụ, v.v.

- Các đề tài đã gắn liền công tác nghiên cứu khoa học với quá trình điều tra thống kê, nghiên cứu cài đặt thêm những thông tin cần thiết vào các cuộc điều tra để có số liệu viết báo cáo phân tích phục vụ cho nhiều đối tượng dùng tin khác như: Khai thác số liệu từ tổng điều tra dân số và nhà ở năm 1999; điều tra tiến sĩ và tiến sĩ khoa học năm 2000; khai thác số liệu trong điều tra doanh nghiệp các năm 2000, 2002 và 2004,...

- Các đề tài khác đã kết hợp chặt chẽ nội dung nghiên cứu với quá trình chuẩn bị xây dựng các văn bản quy phạm pháp luật của ngành Thống kê; xây dựng các quy chế về hoạt động thống kê như nghiên cứu xây dựng chương trình phát triển công tác thống kê; nghiên cứu cơ sở lý luận, cơ sở thực tiễn và nguyên tắc phục vụ xây dựng Luật Thống kê Việt Nam; nghiên cứu xây dựng Đề án đổi mới hoạt động khoa học thống kê của Viện Khoa học Thống kê, v.v....

- Nghiên cứu đưa vào tính toán thử nghiệm nhiều chỉ tiêu thống kê mới để đánh giá tổng hợp kinh tế xã hội như chỉ số phát triển con người, giá trị sản phẩm trên một đơn vị diện tích đất nông nghiệp,...

Bên cạnh hoạt động nghiên cứu thông qua các đề tài khoa học, trong những năm gần đây Viện KHTK đã trực tiếp tham gia

công tác nghiệp vụ với các đơn vị trong Tổng cục như thiết kế mẫu cho các cuộc điều tra, biên soạn từ chuẩn thống kê và triển khai thêm nhiều hình thức nghiên cứu khác như: Viết chuyên đề khoa học; tổ chức hội thảo khoa học tập trung vào các chủ đề có tính thời sự và phục vụ thiết thực cho công tác của Ngành như: Lạm phát; vốn đầu tư; chất lượng tăng trưởng kinh tế, v.v... ký hợp đồng nghiên cứu khoa học với các Cục Thống kê địa phương,...

Ngoài nghiên cứu khoa học, các mặt hoạt động khoa học khác đều có tiến bộ đáng ghi nhận, thông tin khoa học thống kê đã được quan tâm và đẩy mạnh. Năm 1980 Tổng cục trưởng TCTK đã ra Quyết định số 14/TCTK - QĐ cho phép xuất bản tờ Thông tin Khoa học Thống kê và sau đó được Bộ Văn hoá cấp giấy phép xuất bản.

Từ năm 1985, tờ Thông tin KHTK đã ra định kỳ 2 tháng một số, bên cạnh việc giới thiệu những vấn đề phương pháp luận thống kê, kinh nghiệm thực tiễn về hoạt động thống kê của trong nước và thế giới, tờ Thông tin KHTK còn là diễn đàn trao đổi nghiệp vụ, là tư liệu khoa học phục vụ cho công tác nghiên cứu khoa học, đào tạo và triển khai thực tế về công tác thống kê. Hoạt động thông tin khoa học thống kê ngày càng được củng cố và phát triển theo hướng đa dạng các loại hình ấn phẩm và phương pháp phổ biến thông tin, duy trì xuất bản đều đặn và tăng thêm số lượng và nâng cao chất lượng phát hành. Những năm gần đây đã tiến hành biên soạn các cuốn kỷ yếu về kết quả nghiên cứu khoa học về các bài tổng luận. Đưa nội dung của tờ Thông tin Khoa học Thống kê lên trang web và đưa vào đĩa CD-Rom tạo điều kiện thuận lợi cho đồng đảo các đối tượng khai thác và sử dụng.

Công tác quản lý khoa học thời kỳ đầu tuy còn có những hạn chế như chưa tiến hành đánh giá nghiệm thu được tất cả các đề tài khoa học, nhưng đã tổ chức quản lý việc đăng ký các hoạt động khoa học công nghệ một cách đầy đủ, thường xuyên và dần dần cải tiến phương thức triển khai nghiên cứu, tổ chức theo dõi, kiểm tra đôn đốc và giám sát quá trình thực hiện của các đề tài khoa học.

Từ những năm 1995 đến nay, công tác quản lý khoa học thống kê đã có những bước chuyển biến quan trọng; việc xây dựng kế hoạch, triển khai nghiên cứu cũng như đánh giá nghiệm thu và chuyển giao kết quả nghiên cứu đều được thực hiện một cách nghiêm túc, tuân thủ đầy đủ các quy định của Nhà nước, đồng thời đảm bảo phù hợp với điều kiện thực tế của ngành Thống kê.

Viện Khoa học Thống kê cũng đã kết hợp với Vụ Tổ chức cán bộ và Khoa Thống kê trường Đại học Kinh tế Quốc dân tổ chức được nhiều khoá đào tạo nâng cao nghiệp vụ, cử một số cán bộ tham gia giảng dạy đào tạo thống kê ở các trường đại học kinh tế, tổ chức được nhiều đợt cho cán bộ đi học ở trong và ngoài nước, có nhiều cán bộ đang là học viên cao học và nghiên cứu sinh.

Bên cạnh những kết quả đã đạt được, trong 30 năm xây dựng và phát triển, hoạt động khoa học của Viện KHTK cũng còn những khó khăn và tồn tại nhất định. Một số vấn đề nghiệp vụ phát sinh chưa được kịp thời xây dựng thành các đề tài khoa học để nghiên cứu, triển khai nghiên cứu còn nhiều bất cập, đặc biệt là việc theo dõi kiểm tra giám sát quá trình nghiên cứu; chưa kịp thời phổ biến các kết quả nghiên cứu khoa học đến người sử dụng, đã phần nào làm giảm giá trị của kết quả *(tiếp theo trang 2)*

HOẠT ĐỘNG KHOA HỌC THỐNG KÊ.... (tiếp theo trang 6)

ngiên cứu, đồng thời cũng chưa phát huy hết vai trò của công tác thông tin khoa học thống kê.

Nhìn chung lại 30 năm qua, Viện KHTK đã từng bước trưởng thành, đóng góp ngày càng tốt hơn cho công tác của Ngành trên con đường phát triển.

Bước sang giai đoạn mới, với phương châm gắn chặt hơn nữa hoạt động khoa học

với thực tiễn công tác thống kê trên cơ sở phát huy được những kết quả đạt được, khắc phục những thiếu sót tồn tại, toàn thể cán bộ Viện sẽ phối hợp chặt chẽ với các vụ, các địa phương và đơn vị chức năng quyết tâm phấn đấu để đạt được những kết quả cao hơn, mang lại hiệu quả thiết thực hơn■